

BG

BG

BG

КОМИСИЯ НА ЕВРОПЕЙСКИТЕ ОБЩНОСТИ

Брюксел, 20.2.2009
COM(2009) 79 окончателен

**СЪОБЩЕНИЕ НА КОМИСИЯТА ДО ЕВРОПЕЙСКИЯ ПАРЛАМЕНТ, СЪВЕТА,
ЕВРОПЕЙСКИЯ ИКОНОМИЧЕСКИ И СОЦИАЛЕН КОМИТЕТ, КОМИТЕТА
НА РЕГИОНИТЕ И ЕВРОПЕЙСКАТА ЦЕНТРАЛНА БАНКА**

**Пет години след разширяването на ЕС
- Постижения и предизвикателства на икономиката -**

{SEC(2009) 177}

ПЕТ ГОДИНИ СЛЕД РАЗШИРЯВАНЕТО НА ЕС – ПОВРАТНА ТОЧКА В ИСТОРИЯТА

Дванадесет страни от Централна и Източна Европа и от Средиземноморския регион се присъединиха към Европейския съюз на две вълни през 2004 и 2007 г. Това бе най-голямото разширяване на ЕС и историческа стъпка към обединение на Европа след продължилото няколко десетилетия разделение в резултат на Студената война. Пет години след присъединяването от 2004 г. разширяването се очертава като огромен успех за ЕС и неговите граждани, осъществявайки по този начин една от първоначалните цели на европейската интеграция.

Новите държави-членки – по силата на своя брой и динамизъм – укрепиха ЕС и го обогатиха в културен аспект. Процесът на разширяване подпомогна изграждането и консолидирането на демокрацията след падането на комунистическите режими. Той укрепил европейската сигурност, като предоставил важен фактор за стабилност в период на конфликти и промени във и около нашия континент. Той даде тласък на икономиките и подобрил жизнения стандарт в новите държави-членки, като по този начин донесе полза и на старите държави-членки, най-вече чрез създаване на нови възможности за износ и инвестиции. Той укрепил икономиката на Съюза на цяло, благодарение на предимствата от интеграцията в един по-голям вътрешен пазар.

Посредством ускоряването на структурните реформи разширяването подготви по-добре Европа да посрещне ползите и да се справи с предизвикателствата на глобализацията, като увеличи конкурентоспособността ѝ на световно равнище. Разширеният ЕС също така има по-голяма тежест при разрешаване на въпроси от глобално значение като изменението на климата или международната финансова криза. Като цяло присъединяването на 12-те нови държави-членки увеличи тежестта на ЕС на световната сцена и го направи по-силен играч както в икономически, така и в политически план.

Заедно с придружаващия аналитичен доклад¹ това съобщение е насочено към икономическите аспекти на разширяването, то оценява икономическите постижения до този момент и набелязва основните предизвикателства за бъдещето. Разширяването донесе ползи както за новите, така и за старите държави-членки, а и за ЕС като цяло. Въпреки опасенията, че то ще бъде съпроводено от сътресения за икономическите и социалните системи на старите държави-членки, опитът показва, че нито едно от тези мрачни предсказания не е било обосновано.

При все това по-голямото разнообразие създава необходимост от по-добра координация и по-тясна интеграция. В Договора от Лисабон са предвидени мерки за преодоляване на въздействието от последователните разширявания върху институциите. Разширяването и задълбочаването на ЕС са били винаги взаимосвързани и ще продължат да бъдат такива и занапред. Разбира се, предстоят нови предизвикателства (в това число и за бъдещи разширявания), но ние разполагаме със средствата да се справим с тях.

***

---

¹ „Five years of an enlarged EU – Economic achievements and challenges“, European Economy, № 1/2009 („Пет години след разширяването на ЕС – постижения и предизвикателства на икономиката“)

Последните разширявания на Европейския съюз донесоха по-голямо икономическо благоденствие за всички граждани на ЕС и превърнаха Европа в силен играч в световната икономика. Разширяването допринесе допълнително за разгръщането на потенциала за растеж и увеличи устойчивостта на европейската икономика посредством задълбочаване на икономическата интеграция и засилване на конкурентоспособността. Разширеният ЕС е понастоящем най-голямата интегрирана икономическа зона в света, която има дял от над 30 % от световния БВП и повече от 17 % от световната търговия (изключена е вътрешната за ЕС търговия).

Институционалната и правовата рамка, както и общите политики на ЕС изиграха важна роля за постигането на този успех. Макроикономическата стабилизация, изграждането на институциите, сближаването на нормативните уредби, подобренията в управлението, интеграцията на търговията и либерализацията на движението на капитали се развиваха по време на целия процес на присъединяване, така че много от положителните резултати бяха налице преди 2004/2007 г. Присъединяването към ЕС стабилизира икономическите политики, създаде сигурна и конкурентоспособна икономическа среда и стимулира публичните инвестиции в човешки капитал и инфраструктура, като по този начин създаде широк кръг възможности за частни инициативи. Инвеститорите от старите държави-членки и от целия свят бързо се възползваха от тези нови възможности и вляха безпрецедентен поток от частни капитали в новите държави-членки. Ускоряването на финансовата интеграция, предизвикано от въвеждането на еврото или от възможността за въвеждането му, както и бързата глобализация създадоха особено благоприятна среда за този процес. Трябва да бъде подчертана също така пълната и успешна интеграция на новите държави-членки в политиката на заетост и социалната политика на ЕС. Тези впечатляващи резултати демонстрират непреходната стойност на тежките усилия за реформи, съчетани с политическата рамка на ЕС.

За предприемачите и гражданите в целия ЕС имаше очевидни изгоди. В старите държави-членки занимаващите се с износ търговски дружества спечелиха много от конкурентоспособността, а трудовата миграция намали напрежението в онези страни, които отвориха пазарите си на работна ръка. В новите държави-членки бе отбелязан бърз растеж на производителността на труда, намаляваща безработица и ускорено изравняване на доходите. Четирите нови държави-членки, които се присъединиха към еврозоната след разширяването, извлякоха още по-големи ползи, тъй като премахнаха валутния риск, намалиха транзакционните разходи и получиха достъп до капитал при по-ниски лихви.

Бързата интеграция създаде много стимули за растеж, но също и уязвими места в някои от новите държави-членки, които бяха допълнително утежнени от сегашната икономическа и финансова криза. Чуждите инвестиции в новите държави-членки нараснаха бързо и ускорира преструктурирането на икономиката, растежа и заетостта. В някои страни обаче бързият и неконтролиран растеж на вътрешното кредитиране, стимулиран от външните заеми, доведе до прегряване на икономиката и до големи външни дисбаланси, рязко увеличаване на разходите за работна ръка, превишаващи увеличаването на производителността, и до скок в цените на недвижимото имущество. В резултат на това чуждестранният капитал в някои страни бе все повече използван за непроизводствени цели. Поради голямото нарастване на разходите за капитала, причинено от световната финансова криза, в момента страните с големи външни дисбаланси са изправени пред сериозни предизвикателства,

свързани с адаптирането. Тези предизвикателства обаче не се ограничават единствено до новите държави-членки; някои от старите държави-членки имат сходни затруднения.

Понастоящем разширеният ЕС е в по-добра позиция да търси решение на текущите и бъдещите предизвикателства. Реформираният Пакт за стабилност и растеж предоставя средносрочна опора, която подсилва доверието във фискалната политика, като в същото време осигурява достатъчна гъвкавост в краткосрочен план. Едновременно с това подновеният Лисабонски процес спомага за набелязване и съсредоточаване върху структурните реформи, необходими за допълнителното повишаване на потенциала за растеж и на устойчивостта. Този процес бе подкрепян от кохезионната политика, която превъплъти целите от Лисабон в стратегии за развитие и преодоляване изостаналостта на някои региони. Кохезионната политика предостави значителна подкрепа на държавите-членки на ЕС както под формата на жизнено необходима финансова помощ, така и на изключително ценен експертен опит, със съдействие от страна на Европейската инвестиционна банка и, при необходимост, Европейската банка за възстановяване и развитие. Осъвремененият финансов инструмент за подкрепа на платежния баланс позволява на ЕС да предостави адекватна финансова помощ на онези държави-членки извън еврозоната, които се нуждаят от временна подкрепа, за да постигнат по-плавна адаптация. Тези механизми за подкрепа са в момента на разположение на новите държави-членки и могат да насърчат необходимата адаптация.

ПОСТИЖЕНИЯ ОТ ПЪРВИТЕ ПЕТ ГОДИНИ

Процесът на присъединяване допринесе за значително подобряване на жизнения стандарт в новите държави-членки, като поощри икономическото и социалното сближаване в рамките на Съюза. Доходът на глава от населението се повиши от средно 40 % от дохода в старите държави-членки през 1999 г. на 52 % през 2008 г. Според преценките процесът на присъединяване стимулира икономическия растеж в новите държави-членки с около 1¼ процентни пункта за година в периода 2000 – 2008 г., като растежът се увеличи от средно 3½ % в периода 1999 – 2003 г. до 5½ % през 2004 – 2008 г. Растежът в старите държави-членки също бе благоприятно повлиян от разширяването (приносът му се изразява в кумулативно нарастване на производството с приблизително ½ % в рамките на същия период), по-конкретно в онези страни, които увеличиха търговските се взаимоотношения и инвестициите си в новите държави-членки. Растежът в новите държави-членки се дължи най-вече на натрупване на капитал и на нарастване на производителността, като всяко едно от двете допринесе с повече от 2 процентни пункта за година в периода 1999 – 2008 г. Като резултат от корпоративното реструктуриране приносът на производителността на труда в периода 1999 – 2003 г. бе отрицателен. От 2004 г. насам силният ръст на заетостта в новите държави-членки от около 1½ % годишно бе придружен от усилено създаване на работни места в старите държави-членки (равняващо се на близо 1 % на година след разширяването).

Ускорената интеграция на търговията насърчи по-ефикасното разделение на труда и увеличи конкурентоспособността в ЕС. Равнището на отвореност на търговията в новите държави-членки достигна много високи показатели. В момента средното равнище на дела на вноса и износа в техния БВП се равнява на 56 %, в сравнение с 47 % преди разширяването. Тази стойност е значително по-висока, отколкото в старите държави-членки, където равнището се задържа на 38 %. Интеграцията със старите държави-членки и особено между самите нови държави-

членки увеличи своя интензитет. През 2007 г почти 80 % от целия износ на новите държави-членки бе насочен към останалия ЕС, като 19½ % от износа бе предназначен за други нови членки (в сравнение в 13¼ % през 1999 г.) 7½ % от износа на старите държави-членки е предназначен за новите държави-членки, в сравнение с 4¼ % преди едно десетилетие. Новите държави-членки увеличиха своя пазарен дял, като повишиха капиталовия и технологичния интензитет на своя износ, основно вследствие на инвестиции от старите държави-членки. Делът на високотехнологичните стоки достигна 14 % от техния общ износ през 2006 г., в сравнение с 11 % през 1999 г. и се доближи до нивото от 16 %, наблюдавано в старите държави-членки. Подобренията на този фронт компенсират повече от необходимото намалението на конкурентоспособността по отношение на разходите, произтичащо от повишението на реалния обменен курс (тенденция, която до известна степен се обърна напоследък). Повишената интеграция на търговията в ЕС се ползва от сравнителни преимущества и по този начин засилва потенциала за растеж и увеличава конкурентоспособността на ЕС като цяло. Новите държави-членки удвоиха до 4 % своя общ дял в световната търговия от 1999 г. насам, като позволиха на ЕС като цяло да забави понижението в своя пазарен дял (който спадна с 3 процентни пункта до 38¼ % през 2007 г.) в резултат на бързо растящите дялове на възникващите икономики в световната търговия.

Новите държави-членки модернизират икономиките си с ускорени темпове. Те създадоха функциониращи пазарни икономики и капацитет да се справят с конкурентния натиск и пазарните сили в единния пазар. Те приведоха също така до голяма степен своите производствени структури в съответствие с тези на старите членки. Селското стопанство и промишлеността имат по-голяма тежест в новите държави-членки (равняващи се на съответно 4½ % и 21¼ % от БВП през 2006 г., за разлика от 1½ % и 16¾ % в старите държави-членки. При все това през последните години има напредък в икономиката, основана на услугите и знанието. Делът на услугите в БВП нарасна от 56 % през 1995 г. на 63 % през 2006 г., в сравнение със 72 % от БВП в старите държави-членки. Нарастващите дялове на високотехнологичния износ и на заетостта в сектори с интензивно развитие на знанията (3,5 % от общата заетост в сравнение с около 5 % в старите държави-членки), както и подобряването на равнището на образование също говорят за ускорена икономическа модернизация в новите държави-членки, която поставя основите за по-нататъшно бързо изравняване в икономическо отношение. В допълнение към това новите държави-членки са предприели и трябва да продължат да предприемат реформи, които да укрепят правовата държава и да модернизират правните им системи.

Инвестициите от старите държави-членки бяха основен двигател за икономическото преобразуване в новите държави-членки. В периода, предшестваш присъединяването, новите държави-членки постигнаха голям напредък в посока макроикономическа стабилност и бързо се приобщиха към правната и институционалната рамка на ЕС. Подкрепата на ЕС под формата на предприєдинителни инструменти бе от ключово значение за поощряване на този процес. В резултат на това значително нараснаха чуждите инвестиции, които стимулираха растежа и заетостта. От също толкова голямо значение бяха и трансферът на знания, нарастването на производителността, увеличената конкурентоспособност и по-строгата дисциплина в икономическите политики, които оказаха положителен ефект върху дългосрочния потенциал за растеж. Нивото на чуждите инвестиции бе особено високо във финансовия сектор. В резултат на това чуждестранната собственост в банковия сектор в новите държави-членки сега варира от близо 100 % в Естония и

Словакия до около 30 % в Словения (в сравнение с ниво от под 20 % средно в еврозоната). Някои застрахователни групи от старите държави-членки също развиха засилено присъствие в новите държави-членки. Силната финансова взаимозависимост между нови и стари държави-членки подчертава необходимостта от укрепване на сътрудничеството на равнище ЕС в областта на регулирането и надзора на финансовия сектор.

Инвестициите и финансираните по линия на кохезионната политика дейности също допринесоха за улесняване на процеса на реструктуриране в новите държави-членки, като засилваха икономическото и социалното сближаване в целия Съюз. Тази политика подпомогна значително интеграцията на новите държави-членки в световната търговска система и в единния европейски пазар и доразви допълнително икономическите връзки, което доведе до голям приток на преки чуждестранни инвестиции, допринесе за създаването на нови работни места и повиши жизнения стандарт. Програмите за териториално сътрудничество също спомогнаха за задълбочаване на интеграцията между регионите на ЕС и насърчиха обмена на знания. В допълнение към това кохезионната политика увеличи потенциала за вътрешен растеж в тези страни, като подобри производителността и конкурентоспособността на техните икономики. И накрая, тя улесни прехода за работниците от традиционните към нови икономически сектори, който е неизбежен при такъв ускорен процес на реструктуриране, и така поощри устойчивия и балансиран растеж.

Процесът на присъединяване към ЕС стана причина за създаване на нова регулаторна рамка на стоковите пазари в новите държави-членки, в това число рамка за политиките в областта на конкуренцията и за държавните помощи. В новите държави-членки делът на обществените поръчки по открита процедура е по-висок (5¼ % от БВП срещу 3¼ % от БВП за ЕС като цяло през 2007 г.) Според проучване на Евробарометър от 2007 г. 71 % от малките и средните предприятия (в сравнение с 63% в старите държави-членки) усещат значително увеличение на конкуренцията. Наличните данни показват също така, че конкуренцията се е увеличила осезаемо в секторите на телекомуникационните и пощенските услуги, които са предмет на специални регулаторни рамки. Държавните помощи в новите членки са намалили своя дял от БВП от 1½ % през 2000 г. до ½ % от БВП през 2006 г. (малко над равнището в старите държави-членки). Въпреки тези подобрения, които изиграха ключова роля за стимулиране на стопанската дейност, ефективното прилагане на законодателството в областта на конкуренцията остава предизвикателство в някои от новите държави-членки. Освен това малките и средните предприятия продължават да се чувстват относително ограничени в области като достъп до финансиране, наемане на квалифицирана работна ръка, въвеждане на нови технологии и наличие на инфраструктура.

Интеграцията на селскостопанските пазари и на икономиките на селските райони на новите държави-членки към ЕС бе постигната без съществени вътрешни икономически и социални проблеми. Внимателно разработената стратегия за присъединяване, обединяваща значителни инвестиции и програми за подпомагане в страните-кандидатки по време на предприєдинителния период, даде своите резултати. Едновременно с разумния и балансиран завършек на преговорите за присъединяване, които поставиха още по-силно ударение върху развитието на селските райони и върху преминаването от подпомагане на пазара към пряко подпомагане на доходите, тя позволи плавната интеграция на новите държави-членки във вътрешния пазар на селскостопански и хранителни продукти и Общата селскостопанска политика.

Разширеният пазар на ЕС създаде много възможности за фермерите и търговците на селскостопански и хранителни продукти от всички държави-членки и доведе до увеличаване на обема на вътреобщностната търговия и преките чужди инвестиции. Разширяването укрепи и позицията на ЕС на международните пазари за селскостопанска продукция.

Новите възможности за инвестиции, създадени в резултат на разширяването, помогнаха на предприятията в старите държави-членки да засилят глобалната си конкурентоспособност и да запазят вътрешни работни места. За предприятията от старите държави-членки разширяването доведе до откриването на нови пазари за износ и до чужди инвестиции. То им даде възможност да повишат своята ефективност и конкурентоспособност. Разполагащи с високообразована работна ръка и сходна правна, институционална и регулаторна среда, новите държави-членки предоставят широк набор от възможности в тази насока. Въпреки че в краткосрочен план необходимото реструктуриране би могло да изисква високи разходи за адаптиране, те увеличават глобалната конкурентоспособност на предприятията на ЕС и в крайна сметка допринасят за запазване на работните места и стимулират растежа в целия ЕС. И наистина, в някои сектори (машиностроене, производство на мебели, медицински инструменти, химикали, дърводобив) инвестициите в новите държави-членки са вървели паралелно със създаване на работни места в старите държави-членки.

Работниците в новите държави-членки се възползваха от по-добрите възможности за работа у дома и в чужбина, въпреки че трудовата миграция създаде икономически и социални проблеми в някои от новите държави-членки. След реструктуриране, продължило повече от десетилетие, пазарите на труда в новите държави-членки преминаха през широкообхватно възстановяване, чието истинско начало бе поставено през 2003 г., при което бяха създадени 3 милиона нови работни места между 2003 и 2007 г. В резултат на това безработицата намаля до равнища, близки до тези в останалата част от Съюза (около 7 % през 2007 г.), като заетостта се увеличи до около 60 %. Въпреки това високата дългосрочна безработица (на равнище от около 56 % през 2006 г. и с 13 процентни пункта по-висока от средната за старите държави-членки) говори за значителни несъответствия на квалификацията. Освен това в някои страни повишението на заплатите надхвърля растежа на производителността и по този начин води до загуба на конкурентоспособност. Трудовата емиграция допринесе за задълбочаването на тези проблеми в някои от новите държави-членки (по-специално Кипър, Литва, Полша и Румъния). Трудовата миграция породила опасения от изтичане на мозъци, от лошо използване на квалифицираната работна ръка, както и от недостиг на работна ръка в някои сектори и професии, въпреки че броят на високообразовани хора нараства, а подобрените икономически условия намаляват стимулите за работа в чужбина. В допълнение към това завръщащите се работници обикновено носят със себе си новопридобити умения, които са ценни за икономиката на родната им страна. Значителният отлив на работници доведе също така до значителни трансфери на парични средства от чужбина (около 5,5 % от БВП на България и Румъния и 1,5 % от БВП на Полша), които подпомагат националната икономика.

Опасенията в старите държави-членки за масова трудова миграция преди разширяването не се материализираха. Като цяло броят на хората от новите държави-членки, мигрирали към старите държави-членки, е ограничен (около 3,6 милиона, в сравнение с 1,6 милиона в края на 2003 г.) и не се очаква да нарасне значително, дори след вдигане на последните преходни ограничения в някои държави-

членки. Относителната тежест на тези човекопотоци, изразена в население в работоспособна възраст за всяка страна, е малка (около 1 % или по-малко), с изключение на Ирландия, където имигрантите от новите държави-членки представляват 5 % от населението ѝ в работоспособна възраст. В абсолютно изражение основните приемащи страни са Обединеното кралство (приело почти 1/3 от мигриралите след присъединяването), Испания (18 %) и Ирландия (10 %), въпреки че поради финансовата криза значителен дял от тези работници могат да се завърнат към страните си на произход. Макар и част от тези потоци да са причинили сътресения в някои сегменти на пазара на труда, както и някои социално значими въздействия, като цяло ефектът е положителен. Наличната информация показва, че мобилността в ЕС след разширяването не е довела до сериозни сътресения на пазара на труда. Свободното движение на работна ръка е важно предимство, осигурено от обединена Европа на нейните граждани и предприятия. Според преценките през последните години равнището на мобилност на работната ръка в рамките на ЕС допринася в средносрочен план с 0,3 % към БВП на ЕС като цяло. Тенденцията е мигриралите от новите държави-членки да извършват основно неквалифициран труд (1/3 от мигриралите в сравнение с 10 % от местните работници), въпреки че са сравнително висококвалифицирани (40 % от мигриралите попадат в категорията на висококвалифицирани хора, за разлика от 25 % от работната сила в старите държави-членки). Идващите от други държави-членки работници допринасят за задоволяване на потребностите на пазара на труда и намаляване на стесненията (напр. в секторите на строителството и услугите), без да причиняват сериозни сътресения на пазара на труда. Също така временният характер на този вид миграция е съществена нейна черта: в Обединеното кралство 50 % от мигриралите наскоро вече са се завърнали в страните си на произход. Комисията призова държавите-членки да преценят дали е необходимо да продължат да прилагат ограничения, предвид положението на техните пазари на труда, без да се нарушават правата им по отношение на преходните разпоредби, предвидени в договорите за присъединяване².

ПРЕДСТОЯЩИ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА, УТЕЖНЕНИ ОТ ОСТРА СВЕТОВНА КРИЗА

Сегашната остра световна икономическа криза поставя големи предизвикателства пред националните политики. Кризата засяга всички държави-членки посредством намаляващия обем на търговия, намалената достъпност до финансиране, рязко понижаващото се благосъстояние на домакинствата и намаляването на доверието. Въпреки че членството в ЕС, и дори в по-голяма степен членството в еврозоната, играе ролята на фактор на защита и стабилност, увеличаващ зоната на удобство, която се ползва от доверието на инвеститорите, кризата поставя голям натиск върху разумната вътрешна политика. Всички държави-членки, изпитали кредитна експанзия, са развили сходни затруднения като силна зависимост от чуждестранни спестявания и лоши баланси в корпоративния сектор и в сектора на домакинствата. ЕС работи в посока възстановяване на стабилността, прозрачността и доверието във финансовия сектор чрез справяне не само с очевидните недостатъци, но и чрез разглеждане на необходимостта от по-задълбочени реформи в системите за регулиране и надзор.

²

„Въздействието на свободното движение на работници в контекста на разширяването на ЕС – Доклад за първия етап (1 януари 2007 г. – 31 декември 2008 г.) от преходните разпоредби - COM(2008) 765, 18.11.2008 г.

Финансовата криза извади на показ и други слаби страни. В няколко държави-членки свръхоптимистичните очаквания за печалба на предприятията и за доходи на домакинствата стимулираха приток на капитал и ръст на кредитирането, които надхвърлиха разумните равнища за поддържане на равновесие. В много от случаите това стана причина за прекомерно високи дефицити по текущата сметка. Що се отнася до растежа на кредитирането, потребителските кредити и най-вече ипотечните кредити еволюираха най-динамично и често създаваха спекулативни балони в пазара на недвижимото имущество. Деноминираните в чуждестранна валута заеми също нараснаха забележимо в няколко страни. Заради тях домакинствата и корпорациите станаха още по-уязвими към обезценяването на валутата. В допълнение към това ръстът на кредитирането в новите държави-членки бе до голяма степен поддържан от нарастващото чуждестранно кредитиране, което доведе до силна зависимост на вътрешния банков сектор от финансиране от страна на група чуждестранни банки-майки.

Тези неотдавнашни събития подчертават необходимостта от допълнителни големи усилия във всички нови държави-членки за запазване на постиженията от последните разширявания на ЕС, по-конкретно по отношение на сближаването на доходите, финансовата интеграция и преките чуждестранни инвестиции в държавите-членки по пътя на конвергенцията. Рамките на политиките на ЕС са особено полезни за справяне с тези предизвикателства и позволяват на новите държави-членки да продължат да внасят динамизъм в икономиките си в краткосрочен и дългосрочен план. Въпреки това резултатите ще зависят основно от разумните вътрешни политики и подходящата институционална рамка. Вътрешните политики и институциите не винаги са били целесъобразни в миналото и често са се отклонявали значително от препоръките на ЕС. В частност фискалната политика би могла да има по-голям принос за поддържането на макроикономическата и финансовата стабилност чрез навременно противодействие на експанзионистичния натиск, породен от преуспяващия частен сектор.

Завършването на единния пазар и въвеждането на реформи, които допринасят за по-нататъшното модернизиране на икономиката, са текуща задача, която има за цел да извлече възможно най-много ползи от разширяването. Разширяването засили конкурентоспособността на ЕС и неговата привлекателност за инвеститорите, като му поднесе повече възможности за извличане на изгодите от глобализацията в по-пълна степен от преди. При все това преимуществата от разширяването на единния пазар, най-вече за малките и средните предприятия, могат да бъдат по-добре реализирани чрез задълбочаване на интеграцията на стоки, услуги, работна сила и финансови пазари. Тези реформи носят двойна полза: те благоприятстват растежа и създаването на работни места и насърчават макроикономическата стабилност, като улесняват по-доброто адаптиране на заплатите и цените към шоковете. До този момент разпоредбите за единния пазар се прилагат добре в новите държави-членки, но се наблюдава известна умора от реформите. Укрепването на правовата държава, повишаването на ефективността на публичната администрация и реформите на съдебните системи остават предизвикателства от голямо значение за стопанската среда, конкурентоспособността и по-нататъшния растеж и интеграция в ЕС. Опитът от присъединяването показва, че ефективността на публичната администрация, в частност на органите за защита на конкуренцията, регулаторните органи и органите за надзор, съдебната система, както и ефективният финансов контрол са от ключово значение и

могат да ускорят съществено инвестициите. Непрекъснатите усилия в тези области са също важни за пълно извличане на изгодите от единния пазар.

Следващите разширявания на еврозоната също ще допринесат за извличане на пълните изгоди от единния пазар, но налагат необходимостта от допълнителни реформи. Членството в еврозоната предлага голям брой преимущества като елиминиране на риска, свързан с обменния курс, и по-ниски транзакционни разходи, по-голям обем на търговията и на преките чуждестранни инвестиции, засилена конкуренция и задълбочена финансова интеграция. Всички нови държави-членки са си поставили за цел приемане на еврото, но следват различни стратегии. Кипър, Малта, Словения и Словакия вече приеха еврото, докато други нови държави-членки имат по-малък напредък в номиналната конвергенция; някои са се отдръпнали временно. Целта за приемане на еврото дава силни стимули за придържане към необходимите за постигане на ускорена номинална и реална конвергенция политики и спомага за преодоляване на умората от реформите.

ПОСРЕЩАНЕ НА ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВАТА

Разумната фискална политика е от основно значение за поддържане на макрофинансова стабилност и за насърчаване на интеграцията и на сближаването на доходите. Новите държави-членки попаднаха в обхвата на Пакта за стабилност и растеж при присъединяването си и през 2004 г. шест от тях бяха включени в процедурата при прекомерен дефицит. До средата на 2008 г., благодарение на силния растеж, ниските лихви и увеличените трансфери от ЕС в резултат на разширяването, процедурата бе отменена за всички тях, с изключение на Унгария. Въпреки това финансовата криза дава своето отражение върху публичните финанси. В перспектива, новите държави-членки могат да избегнат компромиса между поддържането на фискална предпазливост и отпускането на достатъчно финансиране за стимулиращи растежа публични разходи, ако следват най-добрите практики за фискално управление (в това число прозрачни и достоверни средносрочни бюджетни рамки) и увеличат качеството на публичните финанси. Реформите в здравеопазването, пенсионната и образователната система са също ключови за осигуряване на дългосрочна фискална устойчивост и за подобряване на икономическата ефективност. Реформираният пакт осигурява необходимата гъвкавост на икономиките по пътя на конвергенцията за противодействие на влошаването на фискалната позиция по време на криза, при условие че се полагат достатъчно усилия за постигане на силна фискална позиция преди кризата. Така предвиждането на амбициозни мерки за консолидация и правилната преценка на основната фискална позиция по време на растеж са главни цели на фискалния надзор, за да се гарантира, че политическите лидери разполагат напълно с такава гъвкавост.

Лисабонската стратегия за растеж и работни места играе ролята на мощен катализатор на структурни реформи, които също са от ключово значение за насърчаване на интеграцията и сближаване на доходите. Ръстът на производителността определено остава най-главното дългосрочно предизвикателство на ЕС във връзка с конкурентоспособността. Като се имат предвид структурните реформи, които притежават потенциала да допринесат за растежа и заетостта, в миналото не е постигнат задоволителен напредък в областта на научните изследвания и иновациите. Продължаването на усилията за увеличаване на ефективността на публичната администрация и за съществено намаляване на бюрокрацията в някои държави-членки е също важна за пълно извличане на изгодите от единния пазар. В ЕС

като цяло има индикации за структурно подобрене на функционирането на пазарите на труда. Но въпреки че цялостните перспективи са по-скоро положителни, в някои държави-членки остава значително поле за подобрене, в частност по отношение на въпроси като регионалните различия и несъответствия на квалификацията.

Засиленият надзор от страна на Европейската комисия и Съвета в контекста на Пакта за стабилност и растеж и Лисабонския процес ще бъдат от ключово значение за поощряване на правилната политика в краткосрочен и дългосрочен план. За тази цел макроикономическите дисбаланси, включително тези на пазарите на активи, вариантите на политиката за намаляване на тези дисбаланси, структурните реформи от ключово значение за стабилността и гладкото функциониране на финансовите пазари и на правовата държава и за увеличаване на способността за адаптиране следва да бъдат идентифицирани в самото начало на процеса по надзор, най-вече в случая на държави, които са по-силно уязвими.

Изпълнението на кохезионната политика и на политиката на ЕС за развитие на селските райони, чието внимание е съсредоточено върху дългосрочни цели, подпомага създаването на условия за устойчив растеж. Както и при предишните разширявания, новите държави-членки извличат големи ползи от трансферите от ЕС още преди самото присъединяване. Общият размер на трансферите от бюджета на ЕС към новите държави-членки възлиза на приблизително 2 % от техния БВП през 2007 г. и се очаква да се покачи до 3 % до 2013 г. Изразен в БВП на старите държави-членки, този размер възлиза на 0,2 % през 2007 г. и ще се покачи до 0,3 % през 2013 г. Кохезионната политика подкрепя мобилизирането на местния потенциал за растеж, като насочва намесата в преимуществени области като научни изследвания и иновации, информационни и комуникационни технологии, транспортна инфраструктура, стопанска среда и човешки капитал. Старите държави-членки също извлякоха полза от търсенето на стоки и услуги, породено от тези трансфери. Кохезионната политика подпомага и създаването на нужните стабилни, активни, прозрачни и отговорни институции за управлението на публични фондове, като по този начин увеличи одобрението от страна на гражданското общество, както и ефективността на публичните разходи като цяло. Разумното управление и ефективният финансов контрол са необходимо условие за привличане на допълнителни частни инвестиции. С присъединяването към ЕС политиките за развитие на селските райони бяха разширени към новите държави-членки, като по този начин се увеличи конкурентоспособността на селскостопанския сектор и се подпомогна разнообразяването на доходите в селските области. В допълнение към това успешното изпълнение на програмите за стабилност и конвергенция и на програмите за национални реформи за осигуряване на ориентирана към стабилност макроикономическа политика, благоприятна стопанска среда, гъвкави продуктови пазари и пазари на труд, както и на задоволителен административен капацитет за усвояване, е от ключово значение за постигане на най-важните цели, а именно – изравняване и засилване на конкурентоспособността.

Политиките на ЕС и финансовите институции и инструменти предоставят решителна подкрепа за процеса на конвергенция. Макар че линията на кохезионната политика се осигуряват основната част от ресурсите, Европейската инвестиционна банка също предлага помощ и предвижда значително нарастване (с близо 40 %) на целите си за 2009 г. за отпускане на заеми на новите държави-членки, предназначени за финансиране на малките и средните предприятия и на проекти в ключови сектори, най-вече околната среда и транспорта. Освен това Европейската банка за възстановяване и развитие, която бе значително намалила обема на операциите си в новите държави-

членки след разширяването, започна да възвръща вниманието си към региона, подкрепена от своя голям експертен опит в проекти, свързани с финансовия сектор, в това число предоставянето на рисков капитал.

Неотдавнашните усилия за спасяване на страни, изправени пред финансови затруднения, демонстрират факта, че последвалите разширяването постижения са изправени пред ясни и осезаеми рискове. Трудностите на Унгария и Латвия достигнаха равнища, които наложиха на тези страни необходимостта от търсене на външна финансова помощ. Финансовият механизъм за подкрепа на платежния баланс бе увеличен от първоначалните 12 милиарда EUR до 25 милиарда EUR в края на 2008 г., за да се достигне необходимото ниво на адекватност, а на тези страни бе предоставена голяма по размер помощ, съпроводена от всеобхватни програми за политиката, за да се твърде голямо намаление на производителността и заетостта по време на необходимите адаптации. Благодарение на подкрепата на ЕС бяха подпомогнати не само изпадналите в затруднено положение страни, но също така бяха ограничени потенциалните отрицателни непреки ефекти върху другите нови и стари държави-членки.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Последните разширявания на ЕС изиграха ролята на крайъгълен камък в процеса на обединение на Европа и донесоха ползи на всички граждани из целия Съюз. Чрез насърчаването на по-ефикасно разпределение на труда и подобрения в правната, регулаторната и институционалната среда, разширяването засили конкурентоспособността и устойчивостта на икономиката на ЕС като цяло. След изминалите пет години ЕС е по-добре пригоден да се изправи пред нарастващата световна конкуренция и да поеме лидерската позиция в световната икономика, както и в нейното управление. Той се превърна в много по-силен играч в международните преговори и притежава способността да реагира бързо, както бе демонстрирано по време на неотдавнашната „газова криза“, която засегна особено тежко някои от новите държави-членки. В посочения случай бързите действия в рамките на един координиран на европейско равнище подход показаха солидарността в Съюза и възстановиха основните енергийни връзки.

Все пак пълната интеграция на националните икономики и сближаването на доходите предстоят да бъдат постигнати. За да могат държавите-членки, в това число новите държави-членки, да се възползват напълно от изгодите на единния пазар, е необходимо законодателството на ЕС да бъде изцяло транспонирано в националното законодателство, а продуктовите пазари и пазарите на услуги да продължат своята интеграция. Като се имат предвид нейните ползи, финансовата интеграция в рамките на ЕС ще трябва да бъде продължена, като същевременно се търси отговор на недостатъците в регулацията и надзора, извадени наяве от финансовата криза. В хода на този процес на интеграция кохезионната политика ще продължи да играе ключова роля в подпомагането на икономическото реструктуриране в новите държави-членки.

Тези реформи са особено важни в настоящия момент, в разгара на световната финансова криза, която би могла да забави процеса на конвергенция. Но криза от този мащаб предлага също така възможности за предприемане на мерки за смекчаване на нейното социално и икономическо въздействие и за провеждане на задълбочени структурни реформи, които да осигурят бързо и надеждно възстановяване,

позволяващо на европейските икономики да се възползват максимално от възможностите за растеж, които ще възникнат след края на кризата. В перспектива, увеличеният надзор върху страните посредством Пакта за стабилност и растеж и Лисабонския процес ще трябва да играят централна роля за ранно набелязване на областите, върху които държавите-членки трябва да съсредоточат своите икономически политики и мерките, които трябва да предприемат, за да преодолеят възникващите проблеми. Проактивните структурни реформи и разумното макроикономическо управление ще бъдат от основно значение за намаляване на вероятността от сериозни финансови кризи в бъдеще.

В резултат на дълги години, прекарани в задълбочена подготовка и непрекъснат мониторинг, ЕС продължава да функционира гладко след разширяването. Благодарение на разширяването конкурентоспособността както в новите, така и в старите държави-членки бе засилена и бе създаден допълнителен растеж. При все това са необходими допълнителни реформи и тяхното изпълнение, за да се осигури последователна интеграция и сближаване на доходите в ЕС и да се запази ролята на ЕС в световното управление на икономиката. Напредъкът в тази насока е необходим също и за създаване на благоприятна среда за по-нататъшни стъпки по дневния ред за разширяване на ЕС, което от своя страна ще увеличи още повече потенциала за растеж и устойчивостта на икономиката на ЕС.

От основно значение ще бъде успехът при справяне с настоящата криза и при запазване на постиженията от последните разширявания на ЕС. Както и преди, напредъкът по плана на ЕС ще донесе изгоди, които се простират далеч отвъд областта на икономиката.